

Lovforslag nr. L 136. Fremsat den 29. januar 2003 af socialministeren (Henriette Kjær)

Forslag

til

Lov om ændring af lov om social service

(Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten - særlige døråbnere, fastholdelse og flytning)

§ 1

I lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 755 af 9. september 2002, som ændret ved § 3 i lov nr. 1092 af 16. december 2002, § 1 i lov nr. 1066 af 17. december 2002, lov nr. 1067 af 17. december 2002, lov nr. 1070 af 17. december 2002 og lov nr. 1071 af 17. december 2002, foretages følgende ændring:

1. I § 67 a, stk. 1, indsættes som 2. pkt.:

»Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.«

2. § 109 a affattes således:

»§ 109 a. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende personlige alarm- eller pejlesystemer for en person i en afgrænset periode, når

- 1) der er risiko for, at personen ved at forlade bo- eller dagtilbudet udsætter sig selv eller andre for at lide personskade, og
- 2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det påkrævet for at afværge denne risiko.

Stk. 2. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende særlige døråbnere ved yderdøre for en eller flere personer i en afgrænset periode, når

- 1) der er nærliggende risiko for, at en eller flere personer ved at forlade bo- eller dagtilbudet udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og
- 2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko, og
- 3) lovens øvrige muligheder forgæves har været anvendt.

Stk. 3. Hvis foranstaltninger efter stk. 2 iværksættes, skal der af hensyn til beboernes frie færden opsættes en døralarm, som sikrer, at beboere, der ikke selv kan betjene den særlige døråbner, får den nødvendige hjælp hertil. Beboere, der er omfattet af foranstaltningen efter stk. 2, vil således alene kunne tilbageholdes, hvis bestemmelsen i § 109 c samtidig hermed finder i anvendelse.«

3. § 109 b affattes således:

»§ 109 b. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af at fastholde en person eller føre denne til et andet opholdsrum, når

- 1) der er nærliggende risiko for, at personen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og
- 2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet.

Stk. 2. Kommunen eller amtskommunen kan undtagelsesvis for en afgrænset periode træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af at fastholde en person, hvis dette må anses for en absolut nødvendighed for at udøve omsorgspligten i personlige hygiejnesituationer. Det skal samtidig gennem den faglige handlingsplan, jfr. § 109 l, stk. 2, søges sikret, at magtanvendelse i personlige hygiejnesituationer i fremtiden kan undgås.«

4. § 109 e affattes således:

»§ 109 e. Kommunen eller amtskommunen kan, jfr. § 109 g, indstille til det sociale nævn at

træffe afgørelse om, at en person, der modsætter sig flytning eller mangler evnen til at give informeret samtykke hertil, jfr. dog stk. 2, skal optages i et bestemt botilbud efter denne lov, botilbud i boliger opført efter den nu ophævede lov nr. 378 af 10. juni 1987 om boliger for ældre og personer med handicap eller efter lov om almene boliger samt støttede private andelsboliger m.v., når

- 1) det er absolut påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og
- 2) hjælpen ikke kan gennemføres i personens hidtidige bolig, og
- 3) den pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger, og
- 4) udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade, og
- 5) det er uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Stk. 2. For personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, jfr. § 109, stk. 2, der ikke modsætter sig flytning, men som mangler evnen til at give informeret samtykke til en flytning, og hvor den psykiske funktionsnedsættelse er en følge af en aldersbetinget eller senere erhvervet mental svækkelse, som er fremadskridende, kan kommunen eller amtskommunen træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud, hvis kommunen eller amtskommunens indstilling tiltrædes af den af statsamtet beskikkede værge, jfr. § 109 g, når

- 1) ophold i et botilbud med tilknyttet service er påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og
- 2) det i det konkrete tilfælde omsorgsmæssigt vurderes at være mest hensigtsmæssigt for den pågældende.

Stk. 3. Det skal indgå i kommunens eller amtskommunens vurdering efter stk. 1 og stk. 2, hvis en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere kan varetage den nødvendige hjælp samt opsyn i forhold til den pågældende.

Stk. 4. Kommunens eller amtskommunens afgørelse efter stk. 2 vil kunne påklages til det sociale nævn efter reglerne i kapitel 10 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område. Kan kommunens eller amtskommunens indstilling ikke tiltrædes af den af statsamtet beskikkede værge, jfr. § 109 g, indstiller kommunen eller amtskommunen til det sociale nævn at træffe afgørelse om optagelse eller flytning til et bestemt botilbud efter stk. 2.«

5. I § 109 h, stk. 1, litra 2, tilføjes efter »§ 109 e«: », stk. 1«.

§ 2

Loven træder i kraft den 1. juli 2003.

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

Med dette lovforslag ønsker regeringen at imødekomme den kritik, der har været af, at reglerne i lov om social service om omsorgspligt og indgreb i selvbestemmelsesretten, ikke i tilstrækkelig grad har sikret at personer, der på grund af betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, fx på grund af demens, er ude af stand til at tage vare på sig selv, kan opnå den omsorg og pleje, som er nødvendig. Der henvises til forarbejderne til lov nr. 392 af 2. juni 1999 om ændring af lov om social service og lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (L 195 1998-1999): Folketingstidende 1998-1999, Till. A 4631, Till. A 4600, FF 4861, Till. B 1050, FF 6942, FF 7037, Till. C 646.

1. Baggrunden for forslaget

Der er i 2001/2002 gennemført en evaluering af, hvordan reglerne om magtanvendelse hidtil har virket i praksis i kommuner og amter. Desuden har flere Sociale Nævn gennemført praksisundersøgelser.

Evalueringen viste bl.a., at reglerne om alarm- eller pejlesystemer samt om optagelse i særligt botilbud uden samtykke på nogle områder har givet anledning til visse problemer i praksis.

1.1. Alarm- eller pejlesystemer (§ 109 a)

Evalueringen viste, at muligheden for anvendelse af alarm- eller pejlesystemerne ikke i løbet af lovgivningens første år har haft den nødvendige gennemslagskraft og tilsigtede effekt.

Det skyldes ifølge evalueringen bl.a. manglende kendskab til reglerne om brugen af alarm- eller pejlesystemer. Der er fortsat problemer med, at især demente forlader boligen uden efterfølgende at kunne finde tilbage, så de må eftersøges af politiet og i enkelte tilfælde bliver fundet for sent.

Kriterierne for at kunne anvende alarm- eller pejlesystemer er restriktive. Betingelserne for at kunne anvende disse systemer opleves af personalet som for restriktive. Dette har medført, at kommunerne og amts-

kommunerne ofte ikke har opnået den ønskede godkendelse til foranstaltningen i ankesystemet.

Det er et kommunalt eller amtskommunalt ansvar at sørge for, at beboerne i botilbud får den pleje og omsorg, som de har behov for, herunder også at sørge for at der fortages en kvalificeret og sikker drift samt administration af botilbudene til den pågældende personkreds. Det skal samtidig hermed sikres, at de omhandlede personer på den ene side ikke tilbageholdes ulovligt og på den anden side får den nødvendige hjælp og støtte, så de ikke kommer til skade. For at kommunerne eller amtskommunerne kan levere denne opgave, er det vigtigt, at de har de fornødne redskaber hertil, uden at det går ud over retssikkerheden for den enkelte.

De ansvarlige kommunale eller amtskommunale myndigheder samt ledelsen og personalet i plejehjem og botilbud har i flere tilfælde givet udtryk for, at de i lovgivningen ikke har de tilstrækkelige redskaber til at kunne håndtere de situationer, hvor forskelligt rettede hensyn skal varetages. Samtidig opleves kriterierne for at kunne anvende de eksisterende redskaber særdeles restriktive.

1.2. Fastholdelse (§ 109 b)

Også kriterierne for at kunne fastholde en person er restriktive. I evalueringsundersøgelsen er det blevet fremhævet, at det i visse særlige tilfælde er problematisk, at man ikke kan yde den påkrævede og nødvendige omsorg især i hygiejnesituationer, hvis personen fysisk modsætter sig dette.

1.3. Flytning (§ 109 e)

Flytning af bl.a. demente har været genstand for en offentlig debat, ligesom der har været sat spørgsmålstegn ved grænserne for, hvornår det offentlige kan tvangsflytte væsentligt psykisk svækkede personer, som lever under ringe forhold i eget hjem.

Det har i denne debat primært drejet sig om inhabile demente personer, der forholder sig passivt til en flytning og hvor det i nogle situationer har været vanskeligt at gennemføre en flytning, selvom formålet var at

tilgodese den dementes konkrete behov for omsorg, idet der ikke har været fare for alvorlig personskade i den hidtidige bolig.

Behovet hos denne personkreds for flytning til en plejebolig blev før de nugældende reglers ikrafttræden varetaget af de pårørende eller af en værgе efter reglerne i værgemålsloven. Bestemmelserne om optagelse til et særligt botilbud uden samtykke er trådt i stedet for værgemålsreglerne. Værgen eller de pårørende kan efter den gældende lovgivning ikke give samtykke på vegne af en inhabil dement person.

I forhold til de ægtefæller eller pårørende, som har varetaget eller deltaget i hjælpen til fx demente eller sen hjerneskadede, men som ikke længere magter dette, kan de gældende regler således give anledning til problemer, hvis eksempelvis den demente ikke selv er i stand til at give et habilt samtykke til en flytning. De pårørende kan derfor komme i en situation, hvor de må vælge mellem at fortsætte med indsatsen eller fraflytte hjemmet.

Erfaringerne har således vist, at betingelsen om, at pågældende udsætter sig selv for at lide alvorlig personskade, sjældent vil være til stede. De sociale nævn træffer derfor ofte afgørelser om, at betingelserne for flytning uden samtykke ikke er opfyldt - også i tilfælde, hvor den aktuelle bolig eller botilbud ikke er hensigtsmæssig for den pågældende.

1.4. Omsorgspligten

Samspelet mellem omsorgspligten og magtanvendelsesreglerne opleves af flere parter som problematiske og uklare.

Vurderingen af, hvornår man har en pligt til at yde omsorg over for personer, som ikke kan gøres ansvarlig for deres egen modvilje mod at modtage hjælp, og hvornår, der er tale om omsorgssvigt, hvis man ikke griber ind, opleves som meget vanskelig.

Det kan konstateres, at der er tilfælde, hvor omsorgspligten har medført brug af en vis magt, idet personalet har vurderet, at det af hensyn til borgerens værdighed samt sund fornuft, ville være uansvarligt ikke at hjælpe.

Der kan være tale om mennesker, som ofte tidligere har gjort meget ud af hygiejnen, men som nu er dybt afhængige af, at der er andre mennesker, som kan tage vare på dem. Der kan også være tale om udviklingshæmmede mennesker, som modsætter sig tandbørstning, bad, barbering, bleskift o. lign., og som ikke forstår konsekvenserne af ikke at få foretaget den daglige hygiejne.

Synlighed, åbenhed og faglige diskussioner har i flere situationer medført, at det med tiden har været

muligt at undgå brug af lettere magt, men over for nogle mennesker opleves det i særlige tilfælde at være absolut nødvendigt at kunne anvende fysisk magt kortvarigt.

Man kan overfor personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne i disse situationer komme langt med overtalelse, motivation o. lign. Denne form for støtte betragtes ikke som magtanvendelse. Det handler, om etik og refleksion over måden der hjælpes på, herunder også overvejelser om, hvordan man kan finde alternative måder at hjælpe på, så det altid foregår på den mindst indgribende og skånsomme måde.

2. Gældende lovgivning

Reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten blev vedtaget af et enigt Folketing i maj 1999 som en ændring af lov om social service, der trådte i kraft 1. januar 2000. Samtidig blev det besluttet, at der skulle fremsættes revisionsforslag for Folketinget i Folketingssamlingen 2002 - 2003.

Med indførelsen af de gældende regler skete der en væsentlig forbedring af retssikkerheden for den enkelte person med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, herunder demente m.fl. Ifølge reglerne er magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten generelt en undtagelse, som aldrig må erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.

2.1. Alarm- eller pejlesystemer

Der er ikke med de gældende regler om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten hjemmel til at tilbageholde beboere fra denne personkreds ved aflåsning af yderdøre. Som udgangspunkt kan man i disse botilbud låse dørene, som det er sædvanligt i private hjem for at forhindre, at uvedkommende kommer ind - men ikke med det formål at forhindre beboerne i at komme ud.

Ganske små indretningsændringer kan løse mange af de problemer, der opstår med beboere, der forvilder sig ud. Der behøver ikke at være tale om bygningsændringer, men ganske ubetydelige små ændringer. Det kan fx være et gardin, der trækkes for glasdøren ind til næste afsnit eller det kan være grønne planter, der let kan kamuflere dørene, men ikke er en hindring for den beboer, der vil ud. Placering af plejeboligens kontor i nærhed af døren vil også kunne afhjælpe nogle af de praktiske problemer hermed, således at man kan holde øje med, hvem der går ud af døren. En egentlig boligindretning således, at hoveddøren vanskeligt kan ses, vil der også være mulighed for.

Ved drøftelserne under udvalgsarbejdet og i Folke-

tinget forud for vedtagelsen af de gældende regler nåede man frem til, at det - frem for at give adgang til at låse dørene for beboerne - ville være mindre indgribende at give mulighed for at bruge elektroniske alarm- og pejlesystemer, som sikrer, at personalet altid er klar over, når beboere i risikogruppen er på vej ud. Personalet vil så kunne gå én tur med vedkommende eller hjælpe personen frivilligt tilbage til egne lokaler eller til aktiviteter og samvær med andre.

Kommunen eller amtskommunen kan efter servicelovens § 109 a, træffe afgørelse om at anvende alarm- eller pejlesystemer, når der er en nærliggende risiko for, at personen ved at forlade boligen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet at afværge denne risiko.

Bestemmelsen i servicelovens § 109 a, omhandler to former for systemer, hvorefter man lovligt kan overvåge den pågældendes færden og udgang fra boligen: alarmsystemer der har til formål at advare personalet, og pejlesystemer der kan anvendes til at lokalisere en bortkommen person.

I Socialministeriets bekendtgørelse nr. 870 af 30. november 1999 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten overfor voksne er der i § 3, foretaget en udtømmende opregning af de systemer, som lovligt kan anvendes for at følge den enkelte persons udgang fra boligen.

2.2. Flytning

Reglerne om optagelse i særlige botilbud uden samtykke kom i den endelige udgave af lovforslaget om magtanvendelsesreglerne til at gælde ikke alene for personer, der modsætter sig en flytning, men også for personer, der forholder sig passivt, idet de ikke er i stand til positivt at tage stilling hertil.

Følgende betingelser skal være opfyldt for, at der kan gennemføres en flytning af personer, der enten modsætter sig eller forholder sig passive hertil:

- 1) Det er absolut påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og
- 2) hjælpen ikke kan gennemføres i personens hidtidige bolig, og
- 3) den pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger, og
- 4) udsætter sig selv for at lide alvorlig personskade, og
- 5) det vil være uforsvarligt ikke at sørge for en flytning.

Begrebet flytning omfatter flere situationer. Der kan for det første være tale om, at der visiteres fra en oprindelig bolig til et botilbud. Dernæst kan der være

tale om situationer, hvor der visiteres fra et botilbud til et særligt indrettet kommunalt eller amtsligt botilbud. Endelig er der de situationer, hvor den pågældende flyttes til/fra en skærmet enhed inden for samme bygge- eller boligbyggeri.

2.3. Omsorgspligt

De gældende regler omfatter dels regler om magt-anvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten i servicelovens kap. 21 og dels omsorgsbestemmelsen i § 67 a overfor personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er i stand til at tage vare på deres egne interesser. Den i servicelovens § 67 a beskrevne forpligtelse for det offentlige til at yde hjælp til personer, som ofte ikke kan give et habilt samtykke til at modtage hjælpen, blev i bemærkningerne til loven omtalt som en omsorgspligt. De kommunale og amtslige myndigheder er herefter forpligtet til at sørge for hjælp med det formål at forebygge problemer, forbedre udviklingsmuligheder, livsudfoldelse og aktiviteter for den pågældende samt forbedre dennes kontakt med andre mennesker og yde omsorg og pleje gennem en helhedsorienteret indsats, jf. formålsbestemmelsen i servicelovens § 67. Samtidig forpligtes myndighederne til at være opmærksom på, om der er pårørende eller andre, der kan varetage den pågældendes interesser, og om der kan være behov for, at der bliver udpeget en værge.

Omsorgsplikten skal dog ses i lyset af servicelovens grundlæggende udgangspunkt om, at det er frivilligt, om man vil modtage hjælp efter den sociale lovgivning. De borgere, der er i stand til at tage stilling til, om de ønsker at modtage hjælp efter serviceloven, kan selvfølgelig vælge at undlade at tage imod hjælpen.

Omsorgsplikten forudsætter således, at den pågældende ikke er i stand til at gøre brug af denne selvbestemmelsesret. Hjælpen skal dog herefter ydes i et samarbejde med den pågældende og under hensyn til de ønsker, som den pågældende kan give udtryk for. Udøvelse af omsorgsplikten kan ikke ske ved magtanvendelse i form af fysisk tvang.

3. Hovedpunkter i forslaget

Med dette lovforslag tilsigtes en justering af mulighederne for at gribe ind overfor personer, som på grund af betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne er ude af stand til at tage vare på sig selv. Det er hensigten, at disse personer, som kan have særdeles svært ved at udøve deres selvbestemmelsesret, får den nødvendige hjælp, omsorg og pleje m.v. samtidig med, at retssikkerheden for den enkelte opretholdes.

Det er stadigvæk formålet med bestemmelserne at

begrænse magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten til det absolut nødvendige, og lovforslaget ændrer ikke på, at den mindst indgribende foranstaltning altid går forud for en mere indgribende foranstaltning.

Endvidere ændre lovforslaget ikke på, at personalemangel ikke må betyde øget brug af magtanvendelse, der således kun kan finde sted, hvis betingelserne herfor i det enkelte tilfælde er opfyldt.

Hensynet til den enkelte kan ikke alene afgøres ud fra overvejelser om selvbestemmelsesretten. I en række situationer vil det være relevant og nødvendigt at overveje hensynet til den enkeltes værdighed og sociale trykthed ligesom hensynet til andre – f.eks. en ægtefælle – kan indgå i den samlede vurdering af, hvordan omsorgen skal tilrettelægges. Respekten for den enkeltes personlige integritet og frihed er således en samlet konkret afvejning af forskellige ofte modstridende hensyn. Når f.eks. demente forlader boligen uden at være påklædt eller modsætter sig grundlæggende hygiejne, kan det være forbundet med tab af værdighed. Overvejelser om værdighed kan derfor indgå i den samlede afvejning af, hvordan omsorgen tilrettelægges. Den samlede afvejning af de forskellige hensyn skal dog altid finde sted ud fra en vurdering af den enkeltes forhold.

Ved anvendelse af magt og andre indgreb i selvbestemmelsesretten er der næsten altid tale om afvejning af en række modstridende hensyn. Det er derfor vigtigt, at personale og ledelse tilrettelægger omsorgen og beslutningerne herom på en måde, der giver mulighed for en åben dialog om de forskellige hensyn og svære beslutninger.

3.1. Lempelse af kriterierne for anvendelse af alarm- eller pejlesystemer

Med lovforslaget foreslås en lempelse af de nugældende meget restriktive kriterier for at anvende alarm- eller pejlesystemer, således at der bliver lettere adgang til at tage disse systemer i brug som et redskab for at sikre, dels at personer ikke forsvinder fra bo- eller dagtilbudet og dels at personer, som er forsvundet, kan genfindes.

Med forslaget om lempelse af kravene tilsigtes en lettere adgang til at anvende alarm- og pejlesystemer som et hjælpemiddel til gavn for de personer, som ikke kan færdes ude uden ledsagelse, og som på grund af betydelig nedsat psykisk funktionsevne mangler habilitet til at samtykke til foranstaltningen. Ved vurderingen skal udover hensynet til den fysiske sikkerhed indgå hensynet til, om foranstaltningen giver personen større udfoldelsesmuligheder og livskvalitet, end hvis overvågningen ikke blev etableret.

3.2. Udgangsbegrænsende foranstaltninger i form af særlige døråbnere

Man kan som udgangspunkt ikke efter de gældende regler lovligt tilbageholde en beboer, som udtrykker ønske om at forlade sin bolig, herunder en plejehjemsbolig.

Der er således ikke hjemmel til at anvende specielle låse- eller døråbnere, som eksempelvis demente eller andre beboere ikke kan betjene ved udgangen fra boligen med det formål at forhindre den pågældende i at forlade boligen.

Flere kommunale og amtskommunale myndigheder samt plejepersonale har påpeget, at alarm- og pejlesystemer ikke nødvendigvis i alle situationer kan løse de problemer, der kan opstå i forbindelse med udgang fra bo- eller dagtilbud, og at man derfor i visse helt særlige tilfælde kan have brug for andre og mere indgribende redskaber.

På den baggrund foreslås der indført en mulighed for i visse særlige situationer, og når alt andet har været forsøgt forgæves, at anvende specielle døråbnere, som fx dobbelte dørgreb, dobbelttryk for døråbning o. lign. for at hindre eller vanskeliggøre, at visse personer med betydelig og væsentlig nedsat psykisk funktionsevne går ud og udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade. Der kan eksempelvis være tale om farefyldte trafikale forhold, særlige naturområder, hvor den pågældende kan blive væk eller vejrforhold (voldsom kulde eller varme), som vil kunne begrunde at disse midler bringes i anvendelse, når andre og mindre indgribende foranstaltninger forgæves har været forsøgt afprøvet.

Forslaget om indførelse af en mulighed for at anvende af særlige døråbnere ved yderdøren ændrer således ikke på det forhold, at de i den forbindelse mindre indgribende foranstaltninger i form af alarm- eller pejlesystemer først forgæves skal være afprøvet inden, der sættes ind med den mere indgribende foranstaltning i form af en særlig døråbner.

Det vil være hensigtsmæssigt, hvis botilbud m.v. fysisk indrettes således, at personalet let kan overskue, om en person, der ikke kan klare sig selv på egen hånd, er ved at forlade stedet, så man i tide kan træffe de nødvendige forholdsregler.

3.3. Fastholdelse

Det er efter lovgivningen en myndighedsopgave for kommuner og amtskommuner at varetage omsorgen overfor personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Som noget nyt foreslås, at kommunen eller amtskommunen, når det er absolut nødvendigt, for en kort-

varig periode kan tillade at omsorgspligten udøves ved hjælp af fysisk magt i form af fastholdelse i hygiejnesituationer. Det skal samtidig gennem den faglige handlingsplan, der efter de gældende regler allerede vil skulle udarbejdes, jfr. § 109 1, stk. 2, søges sikret hvordan magtanvendelse i disse situationer fremover helt kan undgås.

3.4. Flytning

Inden for Persongruppen af mennesker med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne vil der både være personer, der positivt er i stand til at give et informeret samtykke og personer, som ikke er i stand hertil.

Hvis man er i stand til at tage kvalificeret stilling til en given foranstaltning som fx spørgsmålet om en flytning, vil dette i så fald kunne resultere i enten et ja eller et nej. Hvis det resulterer i et nej og flytningen fortsat søges gennemført finder reglerne om optagelse i botilbud uden samtykke anvendelse. Reglerne finder ligeledes anvendelse, hvis personen ikke er i stand til at give et informeret samtykke. Personen vil i så fald enten falde ind under bestemmelsen i stk. 1 eller bestemmelsen i stk. 2 afhængig af om den psykiske funktionsnedsættelse er fremadskridende samt aldersbetinget eller senere erhvervet eller om den psykiske funktionsnedsættelse ikke er fremadskridende, og tvangsmæssig flytning vil herefter kunne gennemføres, hvis de øvrige betingelser efter enten stk. 1 eller efter stk. 2 er opfyldt.

På demensområdet, hvor tilstanden vil være fremadskridende i et eller andet omfang, har det hidtil været antaget på grund af sygdommens karakter og udvikling, at demente mennesker i de fleste tilfælde har størst gavn af at blive i eget hjem og vante omgivelser længst muligt. Der vil således ofte først sent i forløbet være behov for en mere intensiv plejeindsats i et botilbud. Den demente kan derfor ofte, når behovet for den intensive pleje indsats er tilstede, være blevet så dårligt fungerende, at vedkommende ikke selv er i stand til at give et habilt samtykke til et spørgsmål om flytning.

Forslaget sigter på at etablere et regelgrundlag, der tager hensyn til de personer i den omfattede personkreds, som mangler evnen til at give et informeret samtykke og derfor har behov for hjælp til varetagelse af deres interesser i forhold til valg af et egnet botilbud.

Det er således hensigten at sikre, at borgere, der har brug for at modtage et særligt botilbud, også reelt får mulighed herfor, så hensynet til deres retssikkerhed og selvbestemmelsesret ikke utilsigtet får den virkning,

at deres mulighed for at få et egnet botilbud på lige fod med andre borgere begrænses eller udelukkes.

3.5. Samspillet mellem omsorgspligten og magtanvendelse

Samspillet mellem på den ene side omsorgspligten, hvorefter der skal ydes den nødvendige og bedst mulige hjælp i situationer, hvor den pågældende ikke selv kan bede om hjælpen eller ikke kan give samtykke til at modtage hjælpen og på den anden side den lettere magtanvendelse, der kan opleves nødvendig i forbindelse hermed, har givet anledning til visse problemer. En øget uddannelsesindsats, udvikling af nye pædagogiske metoder og faglige diskussioner om emnet vil kunne dæmme op for en del af disse problemer med afgrænsningen af omsorgspligten, så et egentligt omsorgssvigt forebygges i situationer, hvor der ikke foreligger et samtykke fra den enkelte. I en del botilbud har man fundet frem til det rette samspil herimellem og det er derfor vigtigt at overføre disse erfaringer til andre botilbud.

Der er allerede på ældreområdet iværksat en lang række formidlings-, udviklings- og uddannelsesinitiativer for at sikre, at det personale, der er beskæftiget med demente og andre, der ikke kan tage vare på sig selv, har den fornødne pædagogiske kompetence. Der er bl.a. arrangeret regionskonferencer om socialpædagogik og demensomsorg, der er igangsat et projekt, der skal udvikle socialpædagogiske metoder til anvendelse over for besværlig/uhensigtsmæssig adfærd hos demente mennesker, og Forvaltningshøjskolen har siden januar 2002 udbudt en diplomuddannelse på demensområdet.

Der vil dog være behov for en præcisering af, hvad der forstås ved omsorgspligt i disse situationer, idet der således ofte vil være et behov for at yde hjælpen uanset den enkeltes samtykke hertil. Ligeledes er der behov for en præcisering af, hvornår der er tale om ulovlig tvang i forbindelse med udøvelse af omsorgspligten og hvornår, der er tale om, at et manglende samtykke vil indebære, at en foranstaltning eller et indgreb skal behandles efter reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten.

Økonomiske konsekvenser for stat, kommuner og amtskommuner

Lovforslaget skønnes ikke at medføre økonomiske konsekvenser for stat, amter eller kommuner.

Administrative konsekvenser for stat, kommuner og amtskommuner

Lovforslaget skønnes at medføre en statslig merudgift til administration på 1,1 mill. kr. årligt (pl-03).

Merudgiften skyldes et større antal sager, der forventes at skulle behandles i Den Sociale Ankestyrelse og i de sociale nævn under henholdsvis statsamterne og Den Sociale Sikringsstyrelse.

Lovforslagets administrative konsekvenser for amter og kommuner skønnes at være ubetydelige.

De økonomiske og administrative konsekvenser af lovforslaget skal forhandles med de kommunale parter.

Erhvervsmæssige konsekvenser

Forslaget har ikke erhvervsmæssige konsekvenser.

Miljømæssige konsekvenser

Forslaget har ikke miljømæssige konsekvenser.

Administrative konsekvenser for borgerne

Forslaget har ikke administrative konsekvenser for borgerne.

Forholdet til EU-retten

Forslaget indeholder ingen EU-retlige konsekvenser.

Ligestillingsmæssige konsekvenser

Forslaget har ikke ligestillingsmæssige konsekvenser.

Høring

Lovforslaget har været sendt til høring hos

- Alzheimerforeningen
- Amtsrådsforening

- Center for menneskerettigheder
- Center for Ligebehandling af Handicappede
- Center for Små Handicapgrupper
- Dansk Advokatsamfund
- Danske Psykologforening
- Dansk Sygeplejeråd
- De Samvirkende Invalideorganisationer
- Dansk Socialrådgiverforening
- Den Sociale Ankestyrelse
- Den Sociale Sikringsstyrelse
- Det Centrale Handicapråd
- Dommerforeningen
- Etisk Råd
- Finansministeriet
- FOA
- Frederiksberg Kommune
- FTF
- Foreningen af Statsamtsmænd
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet
- Jurister i statsamterne
- Justitsministeriet
- Kommunernes Landsforening
- Københavns Kommune
- Lederforum
- Ligestillingsafdelingen i Socialministeriet
- Socialchefforeningen
- Socialpædagogernes Landsforbund
- Økonomi- og Erhvervsministeriet

Lovforslagets konsekvenser i hovedtræk

	Positive konsekvenser / mindreudgifter	Negative konsekvenser / merudgifter
Økonomiske konsekvenser for stat, kommuner og amtskommuner	Ingen	Ingen
Administrative konsekvenser for stat, kommuner og amtskommuner	Ingen	1,1 mill. kr. årligt for staten
Økonomiske konsekvenser for erhvervslivet	Ingen	Ingen
Administrative konsekvenser for erhvervslivet	Ingen	Ingen
Miljømæssige konsekvenser	Ingen	Ingen
Administrative konsekvenser for borgerne	Ingen	Ingen
Forholdet til EU-retten	Forslaget indeholder ikke EU-retlige aspekter	

*Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser**Til § 1*

Til nr. 1

Serviceovens § 67 a har i praksis givet anledning til en vis uklarhed om forholdet mellem omsorgspligten og brug af magtanvendelse. Med den foreslåede tilføjelse vil der ske en præcisering af, at hjælp, omsorg og pleje m.v. skal ydes efter en konkret og individuel vurdering af behovet. Dette skal også ske i situationer, hvor den pågældende ikke er i stand til at give samtykke hertil. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang/magtanvendelse. Ved fysisk tvang forstås ikke nødvendige støttegreb og kropsstøtte.

Fysisk kropsstøtte, som har til formål at modvirke effekten af rykvise kramper, spasticitet etc. eller har til formål at guide, berolige og lign., kan således ikke betegnes som fysisk magtanvendelse.

Fysisk magtanvendelse, som går udover den almindelige fysiske kropsstøtte fx i forbindelse med gennemførelsen af personlig hygiejne m.v., vil ikke være lovlig med mindre, der er hjemmel hertil.

Magtanvendelse er ikke et præcist definerbart begreb. Det beror især på den enkelte eksempelvis udviklingshæmmedes personlige grænser for, hvornår motivation, overtalelse, guidning og et let pres går over til at være et fysisk overgreb. Den enkeltes subjektive opfattelse af at gå over stregen kan være en udmærket rettesnor i situationen. Det kan ligeledes være en støtte for vurderingen, at der er åbenhed om, hvordan den kommunale eller amtskommunale myndighed og det udførende personale forholder sig i en given situation, herunder betydningen af at arbejde med holdninger og etik.

Det hører også under den socialfaglige indsats, at hjælpe andre beboere, således at fx en dement ikke overskrider deres grænser. Det falder derfor uden for magtanvendelsesreglerne og inden for omsorgspligten, at bede – og om nødvendigt ved almindelig kropsstøtte føre en dement ud fra en anden beboers bolig i en situation, hvor den demente selv måske kan overskue, at han eller hun kan være til gene.

Det er den kommunale eller amtskommunale myndighed, der har ansvaret for og tilsynet med, at hjælpen ydes indenfor lovgivningens rammer. Det er derfor en forudsætning for, at personalet kan varetage omsorgspligten uden anvendelse af fysisk magt, at myndigheden har vejledt og givet retningslinier for, hvordan hjælpen i fx hygiejnesituationer forventes gennemført uden brug af fysisk magt. Derudover er det nødvendigt, at ledelsen i botilbudet giver anvisninger til personalet om, hvordan arbejdet skal tilret-

telægges, så fysisk magtanvendelse undgås. Der vil på dette område være behov for løbende uddannelse om reglerne anvendelse, herunder om metoder til at undgå brug af fysisk magt ved varetagelsen af omsorgspligten. Uddannelsesindsatsen og udviklingen af nye pædagogiske metoder vil skulle ske som led i den løbende forpligtigelse de driftsansvarlige myndigheder i forvejen har herfor.

Til nr. 2

Til § 109 a, stk. 1

Den foreslåede ændring indebærer, at de skærpede betingelser om, at der skal være »nærliggende« risiko for »væsentlig« personskade og at forholdene skal gøre anvendelse af alarm- eller pejlesystemer »absolut« påkrævet, bortfalder.

Der vil således være tale om en lempelse af de nugældende kriterier. Der skal dog fortsat være dokumenteret en risiko for personskade og forholdene skal gøre indgrebet påkrævet for, at kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende alarm- eller pejlesystemer overfor de pågældende personer.

Den særlige retssikkerhedsgaranti der ligger i, at det sociale nævn skal godkende kommunens eller amtskommunens afgørelse, hvis beslutningen er truffet mod den pågældendes vilje, opretholdes.

De generelle principper i serviceovens § 109, stk. 4, om at anvendelse af magt skal stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået (proportionalitetsprincippet) og om, at mindre indgribende foranstaltninger, der er tilstrækkelige, skal anvendes (mindsteindgrebsprincippet) vil efter forslaget fortsat være gældende.

Hensigten med forslaget om at lempe kriterierne tager sigt på, at ændre vurderingen fra, at der skal være tale om væsentlig personskade og at det skal være absolut påkrævet for, at foranstaltningen om alarm- eller pejlesystemer skal kunne anvendes, til at dette skal kunne ske, når der vurderes at være en risiko for, at den pågældende eller andre vil kunne lide personskade, hvis et af disse systemer ikke anvendes i en periode og forholdene gør foranstaltningen påkrævet for at kunne afværge den vurderede risiko.

Risikoen skal efter forslaget ikke være ubetydelig. Den pågældendes betydelige og varigt nedsatte psykiske funktionsevne vil således skulle vurderes i forhold til pågældendes orienteringsevne samt evne til at klare sig på egen hånd uden for bo- eller dagtilbudet.

Den konkrete individuelle vurdering vil i det enkelte tilfælde skulle ske på grundlag af en faglig dokumentation for den pågældendes helbredstilstand og hvad følgerne heraf vil være på det givne tidspunkt for

den pågældendes muligheder for at klare sig uden for opholdsstedet.

Da den pågældendes helbredstilstand og oplevelse af fortrolighed med omgivelserne kan ændres, skal det uanset den foranstaltningens fastlagte periode løbende vurderes, om en mindre indgribende foranstaltning kan anvendes.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med § 109 c. Hvis en beboer, for hvem der er truffet afgørelse om at anvende personlige alarm- eller pejlesystemer eller særlige døråbnere i en afgrænset periode, forlader boligen eller ønsker at forlade boligen, kan personalet ikke umiddelbart tvinge denne tilbage eller forhindre denne i at forlade boligen.

Hvis personalet skal have mulighed for at tvinge beboeren tilbage til boligen eller forhindre denne i at forlade boligen – i tilfælde, hvor dette ikke kan ske af frivillighedens vej - skal der træffes afgørelse i henhold til § 109 c.

Da tilbageholdelse af en person i boligen mod den pågældendes vilje kan have karakter af frihedsberøvelse, skal kommunen eller amtskommunen sørge for, at beboeren får bistand fra en advokat til at varetage sine interesser, jfr. § 109h. Hvis afgørelsen træffes mod den pågældendes vilje, skal den derfor godkendes i det sociale nævn, jf. § 109 f.

Boligen omfatter foruden den individuelle bolig, også de fælles opholdsområder i tilknytning til boligen.

I de tilfælde, hvor den pågældende selv er indstillet på en foranstaltning, fx brugen af alarm- eller pejlesystemer, vil foranstaltningen umiddelbart kunne sættes i værk.

Til § 109 a, stk. 2

Med forslaget indføres der en ekstraordinær mulighed for at kunne løse opgaven med at holde opsyn i bo- og dagtilbud ved hjælp af et nyt redskab. Det vil herefter undtagelsesvis kunne ske indgreb i borgernes ret til at færdes frit, når det ikke på anden måde kan sikres, at den pågældende herved udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade. Der vil skulle være en nærliggende risiko for, at personen ved at forlade bo- eller dagtilbudet udsætter sig eller andre herfor og forholdende skal i det enkelte tilfælde gøre foranstaltningen absolut påkrævet for at afværge denne risiko.

Dette vil med forslaget sker ved indførelse af en hjemmel til, når lovens øvrige foranstaltninger forgæves har været forsøgt anvendt, at anvende særlige døråbnere i en begrænset periode eksempelvis dobbelte håndtag, trykknapper eller snore, forsinket døråbningsmekanisme o. lign. Der vil således ikke være tale

om egentlige aflåsningmekanismer, men om særlige døråbnere, der har til formål at sikre, at døren ikke frit kan åbnes, hvorefter de særlige døråbnere vil skulle betjenes positivt, for at døren går op. Det er hensigten, at disse særlige døråbnere skal fungerer således, at de kræver en vis åndsevne af den enkelte at betjene dem.

På grund af foranstaltningens særligt indgribende karakter skal beslutninger om brugen af særlige døråbnere i hvert enkelt tilfælde forelægges til godkendelse af det sociale nævn, hvis beslutningen træffes mod den pågældendes vilje, efter reglerne i servicelovens § 109 f.

Ved anvendelse af udgangsbegrænsende foranstaltninger i form af særlige døråbnere skal der som ved de øvrige tvangsforanstaltninger foretages en løbende vurdering af, om alle andre mindre indgribende foranstaltninger vil være tilstrækkelige, herunder skal det efterses om personlige alarm- eller pejlesystemer, forgæves har været forsøgt anvendt.

Det skal således fyldestgørende kunne dokumenteres, hvilke øvrige foranstaltninger, der forgæves har været afprøvet. Endvidere skal det beskrives, hvordan effekten af disse foranstaltninger har været samt konkret begrundes hvorfor anvendelse af særlige døråbnere vurderes at være berettiget for den pågældende.

For så vidt angår den individuelle vurdering af den pågældende henvises der til det til stk. 1, anførte herom.

De foreslåede ændringer under stk. 1 og stk. 2, sigter ikke mod en forbedring i ressourcudnyttelsen som en følge af foranstaltningernes anvendelse.

Til § 109 a, stk. 3

Med denne bestemmelse ønskes det sikret, at andre beboere, for hvem der ikke er truffet afgørelse om anvendelse af særlige døråbnere og som ikke selv er i stand til at betjene disse døråbnere ikke hindres *ret* til at kunne gå fra bo- eller dagtilbudet. Disse personer vil således i umiddelbar sammenhæng med deres ønske om at gå fra bo- eller dagtilbudet skulle have den nødvendige hjælp hertil.

Dette vil efter bestemmelsen i stk. 3 tillige gælde for beboere, der er omfattet af foranstaltningen efter stk. 2, idet disse beboere ligeledes har ret at færdes frit med mindre de samtidig er omfattet af en foranstaltning efter § 109 c. Disse beboere vil efter anmodning herom, således skulle have den nødvendig hjælp til at betjene de særlige døråbnere. Personer omfattet af foranstaltningen i stk. 2 vil alene kunne tilbageholdes eller nægtes den nødvendig hjælp til at betjene de særlige døråbnere, hvis de tillige er omfattet af en foranstaltning efter bestemmelsen i § 109 c.

Til nr. 3

Til § 109 b, stk. 1

Bestemmelsen er i overensstemmelse med den gældende regel i § 109 b.

Til § 109 b, stk. 2

Som noget nyt foreslås der indført mulighed for, at kommunen eller amtskommunen i en begrænset periode vil kunne tillade fysisk magtanvendelse i form af fastholdelse i forbindelse med udøvelsen af omsorgsplikten i hygiejnesituationer. Denne mulighed vil kun kunne anvendes, hvis det i den konkrete situation er en absolut nødvendighed, fordi hjælp til hygiejne ikke kan gennemføres uden brug af fysisk magt. Det skal samtidig med kommunens eller amtskommunens tilladelse fremgå af den handlingsplan, der i forvejen skal udarbejdes efter bestemmelsen i § 109 l, stk. 2, hvordan magtanvendelse med hensyn til det pågældende forhold fremover vil kunne undgås.

Er der truffet afgørelse om, at det er tilladt at anvende fysisk magt i de pågældende situationer i en begrænset periode, bør personalet få supervision af en socialfaglig konsulent, så der udvikles og indarbejdes metoder til den faglige handlingsplan for, hvordan eksempelvis hygiejnen kan gennemføres uden magtanvendelse.

Det vil i en bekendtgørelse udstedt med hjemmel i servicelovens § 109 m, blive nærmere beskrevet, i hvilke hygiejnesituationer fysisk magt vil kunne tillades. Det vil endvidere heri, blive fastsat, i hvilken begrænset periode magtanvendelse i forbindelse med udøvelse af omsorgsplikten vil kunne finde sted herunder om en periode vil kunne forlænges eller senere vil kunne afløses af en ny periode m.v.

Til nr. 4

Til § 109 e, stk. 1

Stykket er en videreførelse samt en tydeliggørelse af den nugældende § 109 e, stk. 1 og 2, om optagelse i botilbud uden et informeret samtykke. Ved samtykke til optagelse i særlige botilbud kræves en klar forståelse hos den pågældende af, hvad det er for en foranstaltning, der er tale om. Bestemmelsen omhandler således fortsat ligesom bestemmelserne i §§ 109 a-d også de tilfælde, hvor der er tvivl om, den pågældende reelt medvirker frivilligt. Bestemmelsen omfatter således både tilfælde, hvor den pågældende modsætter sig en flytning og tilfælde, hvor personen mangler evnen til at give informeret samtykke til flytningen. Manglende evne til at give informeret samtykke kan forekomme hos personer, der ikke er i stand til at tage

stilling til spørgsmålet eller hos personer som forholder sig helt passivt til spørgsmålet om flytning eller hos personer, der hverken ønsker at give udtryk for et ja eller nej.

Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (tvangsmæssig flytning) er et meget vidtgående indgreb, hvorfor der efter i bestemmelsen i stk. 1 fortsat vil være restriktive betingelser, der skal være opfyldt for at dette vil kunne gennemføres.

Med de gældende reglers indførelse pr. 1. januar 2000 sikredes personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne en betydelig retssikkerhedsmæssig ligestilling med hensyn til tvangsmæssigt indgreb, med borgere, der selv er i stand til at varetage deres personlige interesser. Med nærværende lovforslag ønskes dette over tid udviklede ligebehandlingsprincip for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne opretholdt, således at disse personer fortsat sikres en udtalt selvbestemmelsesret på lige fod med andre borgere. Udøvelse af selvbestemmelsesretten i forhold til et spørgsmål om flytning vil derfor for disse personer fortsat være hovedreglen og tvangsmæssig flytning skal være undtagelsen, der vil kunne bringes i anvendelse, hvis de objektive betingelser herfor er opfyldt.

Til § 109 e, stk. 2

Der foreslås indført et nyt stykke til bestemmelsen, hvorefter personer der ikke modsætter sig flytning, men som ikke selv er i stand til at give et informeret samtykke på grund af en aldersbetinget eller senere erhvervet mental svækkelse vil kunne flyttes. Det er en betingelse, at der er tale om en fremadskridende lidelse, som det f.eks. kan ses ved fremskreden demens, og hvor ophold i et botilbud, herunder et andet botilbud, med tilknyttet service er påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp og det i det konkrete tilfælde omsorgsmæssigt vurderes mest hensigtsmæssigt for den pågældende, at flytte til det pågældende botilbud.

Betingelserne for flytning af disse personer, vil med forslaget således blive lempet i forhold til, hvad der i øvrigt gælder med hensyn til optagelse i særlige botilbud uden informeret samtykke.

Når der foreslås en lempeligere adgang til at optage eller flytte denne persongruppe til et af de i stk. 1 omhandlede botilbud, skyldes det, at stillingtagen til flytning typisk sker meget sent i forløbet, fordi det er ønskeligt, at pleje og omsorg, ydes længst muligt i eget hjem og i kendte omgivelser. Der vil ofte være en ægtefælle, samlever eller anden pårørende, som har bidraget med den hjælp, som kommunen eller amts-

kommunen er forpligtet til at sørge for. Der er således *typisk* tale om personer, som tidligere har haft en ganske almindelig livsførelse, men som på grund af en senere erhvervet mental svækkelse af forværende karakter ikke længere kan hjælpes inden for de bestående fysiske rammer.

På denne baggrund findes værger, som typisk vil have et indgående kendskab til den pågældende, og kommunen eller amtskommunen at kunne vurdere, jfr. stk. 4, om disse personers særlige behov for et væsentligt stigende eller ændret pleje- og omsorgsbehov, som følge af den aldersbetingede eller senere erhvervede mentale svækkelse, nødvendiggør en flytning, når de i stk. 2, nr. 1 og nr. 2, omhandlede betingelser er opfyldt. Er værger og kommunen eller amtskommunen ikke enige, foreslås, at kommunen eller amtskommunen indstiller til det sociale nævns afgørelse, om flytning kan foretages.

Reglen vil således omfatte personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, hvor den psykiske funktionsnedsættelse er en følge af en aldersbetinget eller senere erhvervet mental svækkelse, der er fremadskridende, som nødvendiggør et væsentligt stigende eller ændret pleje- og omsorgsbehov.

Hovedanvendelsesområdet for den foreslåede regel i stk. 2 vil typisk være personer med aldersbetinget demens. Ved senere erhvervet mentale svækkelse forstås en i de voksne år erhvervet mental svækkelse.

Personkredsen i stk. 2 vil også omfatte andre, der ofte sent i deres livsforløb rammes af andre former for fremadskridende mental svækkelse. Eksempelvis vil der kunne være tale om personer, hvor belastningen efter alvorlig sygdom, følger efter apopleksi, hjerneblødning eller hjernetraumer eller andet bliver den faktor, der udløser en progredierende svækkelse af pågældendes mentale tilstand. Det afgørende er således den fremadskridende mentale svækkelse, og ikke den udløsende faktor. Udviklingshæmmede, der rammes af en fremadskridende mental svækkelse, vil ligeledes være omfattet af bestemmelsen i stk. 2.

Personer der har en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, men hvor den psykiske funktionsnedsættelse ikke er fremadskridende, er ikke omfattet af bestemmelsen i stk. 2. Disse personer vil ikke have et væsentligt stigende eller ændret pleje- og omsorgsbehov.

En person med en medfødt betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne typisk en udviklingshæmmede, hvor den psykiske funktionsnedsættelse ikke senere i de voksne år vil være fremadskridende, vil således ikke være omfattet reglen.

Der skal foreligge den fornødne speciallægefaglige dokumentation for den pågældendes psykiske funktionsnedsættelse samt for, at denne funktionsnedsættelse forhindrer personen i selvstændigt at varetage egne interesser.

Hvis en person, der er omfattet af den beskrevne personkreds, positivt modsætter sig flytningen, vil personen ikke være omfattet af stk. 2. I så fald vil bestemmelsen i stk. 1, finde anvendelse.

Flytningen skal ske af hensyn til den pågældende, jfr. dog nedenfor under stk. 3, om hensynet til en eventuel ægtefælle m.v.

Til § 109 e, stk. 3

I de tilfælde, hvor en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende hidtil har bidraget med varetage af den nødvendige hjælp samt opsyn i forhold til den pågældende og hvor en ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere føler sig i stand til at kunne løfte denne byrde, skal der i afgørelsen om en flytning indgå et hensyn hertil.

I de situationer, hvor eksempelvis en svært dement person har kunnet forblive i sit eget hjem, fordi en ægtefælle, samlever eller anden pårørende har været til stede og har kunnet yde en del af denne hjælp, skal der således indgå et hensyn til dennes mulighed for at føre en normal tilværelse uden at blive påført store belastninger.

Til § 109 e, stk. 4

Hvis den af statsamtet beskikkede værger er enig i kommunens eller amtskommunens indstilling om optagelse i et bestemt botilbud, skal det sociale nævn efter bestemmelsen ikke træffe afgørelse i sagen, med mindre afgørelsen påklages til det sociale nævn efter reglerne i kapitel 10 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område. Værgens vurdering af kommunens eller amtskommunens indstilling om optagelse i et bestemt botilbud er således afgørende for, om det sociale nævn altid skal behandle sagen eller kun efter en konkret klage over kommunens eller amtskommunens afgørelse.

Til nr. 5

§ 109 h, gælder herefter alene i de i § 109 c og i de i § 109 e, stk. 1 nævnte tilfælde, idet der for så vidt angår de i stk. 2 nævnte tilfælde ikke vil være tale om interessermodsatninger hos de forskellige parter til spørgsmålet om en flytning. En advokat findes således ikke at kunne bistå den pågældende med varetage af yderligere hensyn i disse tilfælde.

Lovforslaget sammenholdt med gældende lov

Gældende formulering

Lovforslaget

§ 67 a. Kommunen eller amtskommunen skal yde hjælp efter denne lov i overensstemmelse med formålet, jf. § 67, til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte.

Stk. 2. Kommunen eller amtskommunen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan varetage den pågældendes interesser. Kommunen eller amtskommunen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede statsamtet om at beskikke en væрге efter værgemålsloven.

§ 109 a. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende personlige alarm- eller pejlesystemer for en person, når der er nærliggende risiko for, at denne ved at forlade boligen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko.

Stk. 2. Kommunen eller amtskommunen træffer afgørelse om, for hvilken periode de personlige alarm- eller pejlesystemer anvendes, og vurderer løbende, om en mindre indgribende foranstaltning kan anvendes.

§ 1

I lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 755 af 9. september 2002, som ændret ved § 3 i lov nr. 1092 af 16. december 2002, § 1 i lov nr. 1066 af 17. december 2002, lov nr. 1067 af 17. december 2002, lov nr. 1070 af 17. december 2002 og lov nr. 1071 af 17. december 2002, foretages følgende ændring:

1. I § 67 a, stk. 1, indsættes som 2. pkt.:

»Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.«

2. § 109 a affattes således:

»§ 109 a. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende personlige alarm- eller pejlesystemer for en person i en afgrænset periode, når

1) der er risiko for, at personen ved at forlade bo- eller dagtilbudet udsætter sig selv eller andre for at lide personskade, og

2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det påkrævet for at afværge denne risiko.

Stk. 2. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende særlige døråbnere ved yderdøre for en eller flere personer i en afgrænset periode, når

1) der er nærliggende risiko for, at en eller flere personer ved at forlade bo- eller dagtilbudet udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og

2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko, og

3) lovens øvrige muligheder forgæves har været anvendt.

Bilag til f. t. l. vedr. social service

Stk. 3. Hvis foranstaltninger efter stk. 2 iværksættes, skal der af hensyn til beboernes frie færden opsættes en døralarm, som sikrer, at beboere, der ikke selv kan betjene den særlige døråbner, får den nødvendige hjælp hertil. Beboere, der er omfattet af foranstaltningen efter stk. 2, vil således alene kunne tilbageholdes, hvis bestemmelsen i § 109 c samtidig hermed finder i anvendelse.«

§ 109 b. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af at fastholde en person eller føre denne til et andet opholdsrum, når der er nærliggende risiko for, at personen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet.

3. § 109 b affattes således:

»§ 109 b. Kommunen eller amtskommunen kan træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af at fastholde en person eller føre denne til et andet opholdsrum, når

1) der er nærliggende risiko for, at personen udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og

2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet.

Stk. 2. Kommunen eller amtskommunen kan undtagelsesvis for en afgrænset periode træffe afgørelse om at anvende fysisk magt i form af at fastholde en person, hvis dette må anses for en absolut nødvendighed for at udøve omsorgspligten i personlige hygiejnesituationer. Det skal samtidig gennem den faglige handlingsplan, jfr. § 109 l, stk. 2, søges sikret, at magtanvendelse i personlige hygiejnesituationer i fremtiden kan undgås.«

§ 109 e. Kommunen eller amtskommunen kan, jf. § 109 g, indstille til det sociale nævn at træffe afgørelse om, at en person skal optages i et bestemt botilbud efter denne lov, botilbud i boliger opført efter den nu ophævede lov nr. 378 af 10. juni 1987 om boliger for ældre og personer med handicap eller efter lov om almene boliger samt støttede private andelsboliger m.v., når det er absolut påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og hjælpen ikke kan gennemføres i personens hidtidige bolig.

Stk. 2. Det er en betingelse, at den pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger og udsætter sig for alvorlig personskade, og at det derfor er uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

4. §109 e affattes således:

»§ 109 e. Kommunen eller amtskommunen kan, jfr. § 109 g, indstille til det sociale nævn at træffe afgørelse om, at en person, der modsætter sig flytning eller mangler evnen til at give informeret samtykke hertil, jfr. dog stk. 2, skal optages i et bestemt botilbud efter denne lov, botilbud i boliger opført efter den nu ophævede lov nr. 378 af 10. juni 1987 om boliger for ældre og personer med handicap eller efter lov om almene boliger samt støttede private andelsboliger m.v., når

1) det er absolut påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og

2) hjælpen ikke kan gennemføres i personens hidtidige bolig, og

3) den pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger, og

4) udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade, og

5) det er uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Stk. 2. For personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, jfr. § 109, stk. 2, der ikke modsætter sig flytning, men som mangler evnen til at give informeret samtykke til en flytning, og hvor den psykiske funktionsnedsættelse er en følge af en

aldersbetinget eller senere erhvervet mental svækkelse, som er fremadskridende, kan kommunen eller amtskommunen træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud, hvis kommunen eller amtskommunens indstilling tiltrædes af den af statsamtet beskikkede værge, jfr. § 109 g, når

1) ophold i et botilbud med tilknyttet service er påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og

2) det i det konkrete tilfælde omsorgsmæssigt vurderes at være mest hensigtsmæssigt for den pågældende.

Stk. 3. Det skal indgå i kommunens eller amtskommunens vurdering efter stk. 1 og stk. 2, hvis en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere kan varetage den nødvendige hjælp samt opsyn i forhold til den pågældende.

Stk. 4. Kommunens eller amtskommunens afgørelse efter stk. 2 vil kunne påklages til det sociale nævn efter reglerne i kapitel 10 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område. Kan kommunens eller amtskommunens indstilling ikke tiltrædes af den af statsamtet beskikkede værge, jfr. § 109 g, indstiller kommunen eller amtskommunen til det sociale nævn at træffe afgørelse om optagelse eller flytning til et bestemt botilbud efter stk. 2.«

§ 109 h. Kommunen eller amtskommunen skal sørge for, at personen under sagen får bistand fra en advokat til at varetage sine interesser, i sager om

1) tilbageholdelse i boligen m.v. efter § 109 c mod den pågældendes vilje eller

2) optagelse i særlige botilbud efter § 109 e.

Stk. 2. Myndigheden betaler udgifterne til advokaten, der modtager salær og godtgørelse for udlæg efter samme regler, som gælder i de tilfælde, hvor der er meddelt fri proces, jf. kapitel 31 i retsplejeloven.

5. I § 109 h, stk. 1, litra 2, tilføjes efter »§ 109 e«: », stk. 1«.

Til lovforslag nr. L 136. Skriftlig fremsættelse (29. januar 2003)

Socialministeren (Henriette Kjær) :

Herved tillader jeg mig for Folketinget at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om social service (Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten – særlige dørbådnere, fastholdelse og flytning)

(Lovforslag nr. L 136).

Ved gennemførelse af lov nr. 392 af 2. juni 1999 om ændring af lov om social service og lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, hvor der indførtes regler om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten m.v. overfor voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, blev der indsat en revisionsbestemmelse.

Efter revisionsbestemmelsen skal forslag om revision af loven fremsættes for Folketinget senest i folketingsåret 2002-2003.

Der har blandt andet efter en evalueringsundersøgelse af reglernes anvendelse i praksis vist sig et behov for en vis justering af reglerne. Denne justering af reglerne sker for at tilgodese hensynene til de pågældendes sikkerhed, værdighed og sociale tryghed samtidig med, at hensynet til disse menneskers retssikkerhed opretholdes på samme vis som den retssikkerhed, der gælder for andre borgere i det danske samfund.

Forslaget indebærer en præcisering af den gældende lovs bestemmelse om udøvelse af omsorgspligten over for mennesker med betydelig

og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Omsorgspligten vil ikke kunne udøves ved brug af fysisk tvang. Der har imidlertid i visse særlige tilfælde vist sig at være behov for at kunne fastholde personer i hygiejnesituationer for at udøve omsorgspligten. Kommunen eller amtskommune vil efter forslaget kunne træffe beslutning herom i en kortvarig periode, når det er absolut nødvendigt.

Endvidere indebærer forslaget en lempelse af kriterierne for at anvende alarm- og pejlesystemer overfor mennesker i dag- eller botilbud, som på grund af deres psykiske handicap ikke er i stand til at tage sikkert vare på sig selv uden for bo- eller dagtilbud. Der vil derudover i visse tilfælde efter forslaget blive mulighed for at opsætte særlige dørbådnere, hvis alarm- eller pejlesystemerne viser sig at være utilstrækkelige til at sikre de pågældendes sikkerhed.

Endelig indebærer forslaget en nemmere adgang til at flytte personer, der ikke er i stand til at give et informeret samtykke på grund af en fremadskridende, aldersbetinget eller senere erhvervet mental svækkelse, til et botilbud, hvor vedkommende kan få den nødvendige hjælp, og hvor det vil være uforsvarligt ikke at flytte personen. Forslaget herom er knyttet sammen med de gældende værgemålsregler.

Idet jeg i øvrigt henviser til lovforslaget og bemærkningerne hertil, skal jeg på regeringens vegne anbefale lovforslaget til Tingets hurtige og velvillige behandling.